

**“КОВИД-19” ЦАР ТАХАЛТАЙ ТЭМЦЭХ ЧИГЛЭЛЭЭР ХЭРЭГЖҮҮЛЖ БУЙ АРГА
ХЭМЖЭЭ, ТҮҮНИЙ САНХҮҮЖИЛТИЙН ИЛ ТОД БАЙДАЛ
(АВЛИГЫН ҮЗҮҮЛЭЛТТЭЙ ХАМААРАЛТАЙ ЭСЭХ)**

(Лавлагаа, мэдээлэл)

Д.Аюуш, Ш.Батцэнгэл

АГУУЛГА

**НЭГ. УИХ-ААС “КОВИД-19” ЦАР ТАХЛААС УРЬДЧИЛАН СЭРГИЙЛЭХ, ЭРСДЭЛИЙГ
БУУРУУЛАХ, ХАРИУ АРГА ХЭМЖЭЭ АВЧ ХЭРЭГЖҮҮЛСЭН ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА**

- УИХ-аас гаргасан шийдвэрүүд
- Хууль
- Тогтоол
- Түр хорооны үйл ажиллагаа
- УИХ-аас өгсөн чиглэлийн дагуу Засгийн газраас авч хэрэгжүүлсэн арга хэмжээ

**ХОЁР. “КОВИД-19” ЦАР ТАХАЛТАЙ ТЭМЦЭХЭД ЗОРИУЛЖ ХЭРЭГЖҮҮЛСЭН АРГА
ХЭМЖЭЭНИЙ САНХҮҮЖИЛТ, ИЛ ТОД БАЙДАЛ**

- Арга хэмжээ, санхүүжилт

**ГУРАВ. АВЛГЫН ТӨСӨӨЛЛИЙН ИНДЕКС БА ТӨСВИЙН ЗАРЛАГЫН
САНХҮҮЖИЛТИЙН ХАРЬЦУУЛАЛТ**

ХАВСРАЛТ МЭДЭЭЛЭЛ

АШИГЛАСАН МАТЕРИАЛ

UIH.MN
СУДАЛГААНЫ САН

НЭГ. УИХ-ААС “КОВИД-19” ЦАР ТАХЛААС УРЬДЧИЛАН СЭРГИЙЛЭХ, ЭРСДЭЛИЙГ БУУРУУЛАХ, ХАРИУ АРГА ХЭМЖЭЭ АВЧ ХЭРЭГЖҮҮЛСЭН ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА

Ковид-19 цар тахлаас урьдчилан сэргийлэх, эрсдэлийг бууруулах, бэлэн байдлыг хангах, хариу арга хэмжээ авах асуудлаар Монгол Улсын Их Хурлаас 1 хууль, 5 тогтоол гарсан байна. Түүнчлэн Үндэсний аюулгүй байдлын зөвлөлөөс 1 зөвлөмж, Ерөнхийлөгчөөс 1 зарлиг, 1 уриалга, Засгийн газраас 53 тогтоол, Шадар сайдаас 32 тушаал, Улсын Онцгой Комиссоос 12 тогтоол, 50 тушаал, 5 албан даалгавар тус тус гарчээ. (2020 оны 12 сарын 31-ний өдрийн байдлаар)²⁶⁴

УИХ-аас гаргасан шийдвэрүүд

Хууль

Монгол Улсын Их Хурлаас Монгол Улсад анхны коронавируст халдвар илэрсэний дараахан 2020 оны 4 сард **“Коронавируст халдвар /КОВИД-19/-ын цар тахлаас урьдчилан сэргийлэх, тэмцэх, нийгэм, эдийн засагт үзүүлэх сөрөг нөлөөллийг бууруулах тухай хууль”**²⁶⁵ гарган мөрдөж, дотоодод коронавируст халдвар эрчимтэй нэмэгдсэний дараахан 2020 оны 12 сард нэмэлт, өөрчлөлт оруулсан. Энэ хууль нь коронавируст халдвар /КОВИД-19/-ын цар тахлаас урьдчилан сэргийлэх, тэмцэх, нийгмийн эрүүл мэндийг хамгаалах, хүний эрхэд тодорхой хязгаарлалт хийх, холбогдох шийдвэрийг шуурхай гаргах, нийгэм, эдийн засагт үзүүлэх сөрөг нөлөөллийг бууруулах, зохион байгуулалтын асуудлыг Засгийн газар онцгой журмаар шийдвэрлэхтэй холбогдсон харилцааг зохицуулж байна.

Тогтоол

УИХ-аас 5 удаагийн тогтоол гаргаж УИХ-ын чуулганы хэвийн ажиллах нөхцөл боломж, цар тахлын үед иргэдийн эрүүл мэнд, орлогыг хамгаалах, ажлын байрыг хадгалах, эдийн засгийг идэвхжүүлэх багц арга хэмжээний тухай, “Ковид-19” цар тахлын эсрэг хуулийн биелэлтийг хангах, хяналт тавих зорилготой түр хороог байгуулсан.

Багц арга хэмжээ (УИХ-ын 2020 оны 21 болон 32 дугаар тогтоолоор)

Иргэдийн эрүүл мэндийг хамгаалах чиглэлээр:

1. хүний амь нас, эрүүл мэнд, нийтийн аюулгүй байдлыг нэн тэргүүнд хамгаалах арга хэмжээг авч хэрэгжүүлж, үүнд шаардагдах хөрөнгийг батлагдсан төсөвт зохицуулалт хийх, гадаад улс, олон улсын байгууллагын зээл, тусламжийн нэмэлт эх үүсвэр бүрдүүлэх замаар санхүүжүүлэх;
2. коронавируст халдвар /COVID-19/-ын цар тахлын оношилгоо, эмчилгээнд хэрэглэх оношлуур, эм, эмнэлгийн хэрэгсэл, тоног төхөөрөмж, ариутгал, халдваргүйжүүлэлтийн бодис, амны хаалтыг импортоор оруулахад гаалийн болон нэмэгдсэн өртгийн албан татвараас чөлөөлөх.

Иргэдийн орлогыг хамгаалах чиглэлээр:

1. Монгол Улсын иргэний 2020 оны 04 дүгээр сарын 01-ний өдрөөс 2020 оны 10 дугаар сарын 01-ний өдрийг хүртэлх хугацаанд олсон цалин, хөдөлмөрийн хөлс, шагнал, урамшуулал болон тэдгээртэй адилтгах хөдөлмөр эрхлэлтийн орлогод

²⁶⁴ Коронавируст халдвар (Ковид-19)-ын Монгол Улс дахь нөхцөл байдал, хариу арга хэмжээний явцын 2020 оны тайлан, мэдээ, Онцгой байдлын ерөнхий газар, Улаанбаатар, 2021 он, 23-р хуудас

²⁶⁵ <https://www.legalinfo.mn/law/details/15312?lawid=15312>

ногдох хувь хүний орлогын албан татварыг чөлөөлөх бөгөөд үүнд дараах орлогод ногдох хувь хүний орлогын албан татвар хамаарахгүй.Үүнд:

а/төрийн албан хаагчийн цалин, хөдөлмөрийн хөлс, шагнал, урамшуулал болон тэдгээртэй адилтгах хөдөлмөр эрхлэлтийн орлого;

б/төрийн өмчийн их, дээд сургуулиас бусад төрийн болон орон нутгийн өмчит, түүний оролцоотой хуулийн этгээдэд ажилладаг хувь хүний цалин, хөдөлмөрийн хөлс, шагнал, урамшуулал болон тэдгээртэй адилтгах хөдөлмөр эрхлэлтийн орлого;

в/гадаад улс, олон улсын байгууллагын зээл, тусламжийн эх үүсвэрээр санхүүжүүлэх хөрөнгө оруулалтын ажлыг хийж гүйцэтгэх тендерт шалгарч, тус ажлыг хийж гүйцэтгэж байгаа хуулийн этгээдэд ажилладаг хувь хүний зөвхөн уг ажилтай нь холбоотой олсон цалин, хөдөлмөрийн хөлс, шагнал, урамшуулал болон тэдгээртэй адилтгах хөдөлмөр эрхлэлтийн орлого.

2. коронавируст халдвар /COVID-19/-ын цар тахлын улмаас өөрөөс үл хамаарах шалтгаанаар, төрийн эрх бүхий байгууллагын шийдвэрээр үйл ажиллагаа нь зогссон болон 2020 оны 2, 3 дугаар сарын үйл ажиллагааны борлуулалтын орлого нь өмнөх оны мөн үеэс 50 ба түүнээс дээш хувиар буурсан боловч ажлын байрыг хадгалж байгаа төрийн болон орон нутгийн өмчит, түүний оролцоотой хуулийн этгээдээс бусад аж ахуйн нэгжийн даатгуулагч Монгол Улсын иргэнд 2020 оны 04 дүгээр сарын 01-ний өдрөөс 2020 оны 07 дугаар сарын 01-ний өдөр хүртэлх хугацаанд ажилгүйдлийн даатгалын сангаас сар бүр 200.0 /хоёр зуун/ мянган төгрөгийн дэмжлэг олгох;
3. Нийгмийн даатгалын тухай хуулийн 4 дүгээр зүйлийн 3 дахь хэсэгт заасан сайн дураар даатгуулсан, нийгмийн даатгалын байгууллагатай мөн хуулийн 5 дугаар зүйлд заасан сайн дураар даатгуулахаар гэрээ байгуулсан Монгол Улсын иргэний 2020 оны 04 дүгээр сарын 01-ний өдрөөс 2020 оны 10 дугаар сарын 01-ний өдөр хүртэлх хугацаанд түүний хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээтэй тэнцүү орлогод ногдох тэтгэвэр, тэтгэмж, үйлдвэрлэлийн осол, мэргэжлээс шалтгаалсан өвчний даатгалын шимтгэлийг чөлөөлж, даатгуулагчийг мөн хугацаанд шимтгэл төлснөөр тооцох.

Ажлын байрыг хадгалах чиглэлээр:

1. коронавируст халдвар /COVID-19/-ын цар тахлын улмаас үйл ажиллагаа нь доголдож, орлого нь буурч байгаа боловч ажлын байрыг хадгалж, хуульд заасан хугацаанд нийгмийн даатгалын шимтгэл төлөлтийн тайлан ирүүлсэн дараах хуулийн этгээдэд ажиллаж байгаа даатгуулагчаас бусад даатгуулагчийн хөдөлмөрийн хөлс, түүнтэй адилтгах орлогод ногдуулсан ажил олгогч болон даатгуулагч /Монгол Улсын иргэн/-ийн 2020 оны 04 дүгээр сарын 01-ний өдрөөс 2020 оны 10 дугаар сарын 01-ний өдөр хүртэлх хугацаанд төлөх тэтгэвэр, тэтгэмж, ажилгүйдэл болон үйлдвэрлэлийн осол, мэргэжлээс шалтгаалсан өвчний даатгалын шимтгэлийг чөлөөлөх ба даатгуулагчийг мөн хугацаанд шимтгэл төлснөөр тооцно:

а/төрийн байгууллагад ажиллаж байгаа даатгуулагч;

б/төрийн өмчийн их, дээд сургуулиас бусад төрийн болон орон нутгийн өмчит, түүний оролцоотой хуулийн этгээдэд ажиллаж байгаа даатгуулагч;

в/гадаад улс, олон улсын байгууллагын зээл, тусламжаар бараа, ажил, үйлчилгээ гүйцэтгэсний төлбөрөөс цалин авч нийгмийн даатгалын шимтгэл нь төлөгдөх даатгуулагч.

2. Аж ахуйн нэгжийн орлогын албан татварын тухай хуулийн 18.2, 18.3, 18.4, 18.5-д заасан албан татвар ногдох орлогын нийт дүн нь өмнөх татварын жилд 1.5 тэрбум төгрөгөөс бага байсан төрийн болон орон нутгийн өмчит, түүний оролцоотой хуулийн этгээдээс бусад Монгол Улсын хуулийн дагуу үүсгэн байгуулагдсан албан татвар төлөгчийн 2020 оны 04 дүгээр сарын 01-ний өдрөөс 2020 оны 10 дугаар сарын 01-ний өдрийг хүртэлх хугацаанд олсон орлогод мөн хуулийн 20.1, 20.2.7-д заасны дагуу ногдуулан тайлагнасан аж ахуйн нэгжийн орлогын албан татварыг чөлөөлөх;
3. 2020 оны 02 дугаар сарын 01-ний өдрөөс 2020 оны 04 дүгээр сарын 01-ний өдрийг хүртэлх хугацаанд ногдуулж тайлагнасан боловч хуульд заасан хугацаанд нийгмийн даатгалын шимтгэл төлөөгүй төрийн болон орон нутгийн өмчит, түүний оролцоотой хуулийн этгээдээс бусад аж ахуйн нэгж, байгууллагыг Зөрчлийн тухай хуулийн 10.17 дугаар зүйлийн 3 дахь хэсэгт заасан торгох шийтгэл, мөн зүйлийн тайлбарын хоёр дахь өгүүлбэрт заасан алдангиас тус тус чөлөөлөх;
4. 2020 оны 02 дугаар сарын 01-ний өдрөөс 2020 оны 09 дүгээр сарын 01-ний өдрийг хүртэлх хугацаанд татвар төлөгчийн хуулийн дагуу ногдуулан тайлагнасан төлбөл зохих татварыг хуульд заасан хугацаанд төлөөгүй тохиолдолд уг хугацаанд ногдуулах татварын алданги, торгуулиас тухайн татвар төлөгчийг нэг удаа чөлөөлөх;
5. 2020 оны 02 дугаар сарын 01-ний өдрөөс 2020 оны 09 дүгээр сарын 01-ний өдрийг хүртэлх хугацаанд зах, худалдааны төв болон худалдаа, үйлдвэр, үйлчилгээ, хувийн сургууль, цэцэрлэг, хүүхэд харах үйлчилгээний зориулалтаар байр, талбай түрээслүүлсэн албан татвар төлөгч түрээсийн төлбөрөө бууруулсан нь гэрээ болон Татварын ерөнхий хуулийн 28.5-д заасан төлбөрийн баримтаар нотлогдсон тохиолдолд бууруулсан хэмжээгээр түрээсийн орлогод ногдуулах аж ахуйн нэгжийн орлогын албан татварын хөнгөлөлт эдлүүлэх;
6. 2020 оны 03 дугаар сарын 01-ний өдрөөс 2020 оны 06 дугаар сарын 30-ны өдрийн хооронд элсэн чихэр, ургамлын тос, бүх төрлийн хүнсний будаа, 15.0 /арван таван/ мянган тонн элит үрийн улаан буудай, 160.0 /нэг зуун жаран/ мянган тонн хүнсний улаан буудайг импортлоход гаалийн болон импортын барааны нэмэгдсэн өртгийн албан татвараас чөлөөлөх.

Эдийн засгийг идэвхжүүлэх чиглэлээр:

1. ариутгал, халдваргүйжүүлэлт, эрүүл ахуйн горимд иргэдийг эрүүл, аюулгүй орчинд үйлчлүүлэх нөхцөл бүрдүүлсэн үйлдвэр, үйлчилгээний газруудыг үйл ажиллагаагаа хэвийн үргэлжлүүлэх боломжоор хангаж ажиллах;
2. эдийн засгийг төрөлжүүлэх, дэмжих, ажлын байр бий болгох, нийгмийн халамжийн үйлчилгээг сайжруулах зорилгоор гадаад улс, олон улсын байгууллагын зээл, тусламжаар хэрэгжүүлж байгаа төсөл арга хэмжээг идэвхжүүлэх, үр ашгийг нэмэгдүүлэх арга хэмжээг авах, эх үүсвэр бүрдүүлэх гэрээ, хэлэлцээрийг байгуулах, түүнийг Монгол Улсын Их Хурлын чуулганаар нэн яаралтай хэлэлцүүлэхээр өргөн мэдүүлэх;
3. дотоодын аж ахуйн нэгжийг дэмжих зорилгоор төрийн болон орон нутгийн өмчийн хөрөнгөөр худалдан авах бараа, ажил, үйлчилгээний сонгон шалгаруулалтыг хийхдээ нэн тэргүүнд үндэсний үйлдвэрлэгчийг шалгаруулж байх зарчим баримтлах;
4. дэлхийн улс орнуудад хэрэгжүүлж байгаа сайн туршлагыг нэвтрүүлж төр, хувийн хэвшлийн ажилтан, албан хаагчийг цахимаар ажиллах нөхцөлийг хангах,

боловсролын алсын зайн сургалтын үйлчилгээг үзүүлэх, хүнсний аюулгүй байдлыг хангах хяналт бүхий цахим худалдааг дэмжих, импортын бүтээгдэхүүнийг орлох дотоодод үйлдвэрлэдэг хүнсний бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэлийг нэмэгдүүлэх, хангамжийг сайжруулах зэрэг арга хэмжээнд шаардлагатай үнэ, тарифын хөнгөлөлтийг үзүүлэх, Жижиг, дунд үйлдвэрийг хөгжүүлэх сангийн хөрөнгийг нэмэгдүүлэх цогц арга хэмжээг авч хэрэгжүүлэх;

5. сахилга, дэг журам, хариуцлагын тогтолцоог дээшлүүлэх, эдийн засгийн сөрөг үр дагавраас сэргийлэх арга хэмжээг эрчимжүүлэх.

Санхүү, эдийн засгийн тогтвортой байдлыг хангах, эрсдэлээс урьдчилан сэргийлэх, эдийн засгийг идэвхжүүлэх, төрийн үйлчилгээнд цахим шилжилт хийх чиглэлээр:

1. эрүүл, найдвартай, ил тод, нээлттэй, олон нийтийн хяналттай, харилцагчид хүртээмжтэй банкны тогтолцоог хөгжүүлж, банкны салбарын реформ хийх;
2. банкны зээлийн хүүг болон зээлийн эх үүсвэрийн зардлыг бууруулах;
3. мөнгө хүүлэлтийг хязгаарлах замаар зээлдэгчийн эрхийг хамгаалах эрх зүйн орчныг бүрдүүлэх;
4. жижиг, дунд үйлдвэрлэл, үйлчилгээ эрхлэгчдийн бизнесийн үйл ажиллагааг дэмжих зорилгоор зээлийн батлан даалтын сангийн үйл ажиллагааг эрчимжүүлэх, хүртээмжийг нэмэгдүүлэх;
5. банкнаас бусад санхүүгийн салбарыг хөгжүүлэх;
6. төрийн үйлчилгээний болон төрийн тусгай албан хаагчдад зориулсан ипотекийн зээлийн шинэ бүтээгдэхүүн гаргах хүрээнд түрээслээд өмчлөх хэлбэртэй орон сууцны тусгай хөтөлбөр гаргаж хэрэгжүүлэх, орон сууцны ипотекийн зээлийн санхүүжилтийн хүртээмжийг нэмэгдүүлэх;
7. гадаад валютын улсын нөөцийг нэмэгдүүлэх;
8. Улсын ерөнхий прокурорын газар, Авлигатай тэмцэх газар, шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх байгууллага, банкны эрх хүлээн авагч нартай хамтарсан ажлын хэсэг байгуулж, татан буугдсан банкны чанаргүй активыг шуурхай барагдуулах, төлбөрт хураагдсан үл хөдлөх эд хөрөнгө болон улсын орлогод хураагдсан эд хөрөнгөөс олсон орлогыг эдийн засгийн эргэлтэд оруулж, эмнэлэг, сургууль, улсын хэрэгцээнд ашиглах;
9. төрийн үйлчилгээнд цахим шилжилт хийх;
10. иргэний тэтгэвэр барьцаалсан зээлийн төлбөрийг төрөөс нэг удаа төлөх арга хэмжээний хүрээнд банканд байршуулсан нийгмийн даатгалын сангийн мөнгөн хөрөнгийг чөлөөлөх;
11. эдийн засгийг идэвхжүүлэх, хямралын эсрэг тусгай зорилтот сан байгуулах.

Малчдын орлогыг нэмэгдүүлэх, ноолуурын салбарын дотоодын үйлдвэрлэлийг хамгаалах чиглэлээр:

1. ноолуурын түүхий эдийн нөөц бүрдүүлэх, ноолууран бүтээгдэхүүнийг экспортлохтой холбогдуулан ноолуурын үйлдвэрлэл эрхлэгчдэд хөнгөлөлттэй зээл олгох үйл ажиллагааг яаралтай зохион байгуулах;
2. ноолуурын экспортыг дэмжих чиглэлээр ноолуурыг хилийн бүх боомтуудаар саадгүй нэвтрүүлэх, холбогдох хураамжуудын хэмжээг “0” болгох асуудлыг шийдвэрлэх;
3. малчдын орлого болон үндэсний үйлдвэрүүдийг дэмжих зорилгоор ноолуурын зах зээлийн суурь үнэ дээр 1 кг тутамд 20 000 /хорин мянган/ төгрөгийн

урамшууллыг Малын генетик нөөцийн тухай хуульд заасан малчин, мал бүхий этгээд бүрд олгох;

4. ноолуурын зах зээлд өрсөлдөөнийг бий болгож, бодит үнэ тогтоох зорилгоор гадаад улсын худалдан авагч нарыг ноолуур бэлтгэх үйл ажиллагаанд татан оролцуулах ажлыг шуурхай зохион байгуулах.

Түр хорооны үйл ажиллагаа

Улсын Их Хуралд Коронавируст халдвар /КОВИД-19/-ын цар тахлаас урьдчилан сэргийлэх, тэмцэх, нийгэм, эдийн засагт үзүүлэх сөрөг нөлөөллийг бууруулах тухай хуулийн биелэлтийг сар тутам нээлттэйгээр хэлэлцэж, хяналт тавих, шаардлагатай бол холбогдох Байнгын хорооны хуралдаанаар хэлэлцүүлэх, санал, дүгнэлт гаргах үүрэг бүхий түр хороог байгуулсан.

Түр хороо байгуулагдсан цагаас хойш 2020.11.03, 2021.03.31-нд 2 удаа хуралдаж Засгийн газар, УОК, холбогдох яам зэрэг байгууллагуудаас мэдээлэл сонсож, асуулга асууж, Засгийн газар болон УОК-т чиглэл өгсөн.²⁶⁶

УИХ-аас өгсөн чиглэлийн дагуу Засгийн газраас авч хэрэгжүүлсэн арга хэмжээ:

Засгийн газар болон Улсын Онцгой Комиссоос бүх нийтийн бэлэн байдлын зэрэгт шилжүүлсэнтэй холбогдуулан айл өрх, иргэд, аж ахуйн нэгж, байгууллагад дэмжлэг үзүүлэх болон эдийн засгийг дэмжих чиглэлээр авч буй зарим арга хэмжээ:²⁶⁷

(Засгийн газрын 2020 оны 183, 188, 211 дүгээр тогтоолоос)

1. Хүүхдийн мөнгө, нийгмийн халамжийн тэтгэвэр, тэтгэмж, тусламжийн үйлчилгээг түргэн шуурхай, иргэдийн бөөгнөрөл үүсгэхгүйгээр олгох. Хүүхдийн мөнгийг 2021 оны 07 дугаар сарын 01 хүртэл үргэлжлүүлэн олгох;
2. 2021 оны 07 дугаар сарын 01 хүртэлх хугацаанд Нийгмийн даатгалын шимтгэлээ хуульд заасан хугацаанд төлөөгүй аж ахуйн нэгж, байгууллагыг алданги торгуулиас чөлөөлөх;
3. 2021 оны 07 дугаар сарын 01 хүртэлх хугацаанд албан татвараа хуульд заасан хугацаанд төлөөгүй бол алданги, торгуулиас чөлөөлөх;
4. 2021 оны 07 дугаар сарын 01 хүртэлх хугацаанд худалдааны төв, худалдаа, үйлдвэр, үйлчилгээ, хувийн сургууль, цэцэрлэг, хүүхэд харах үйлчилгээний зориулалтаар байр, талбай түрээслүүлсэн албан татвар төлөгч түрээсийн төлбөрөө бууруулсан нь нотлогдсон бол татварын хөнгөлөлт үзүүлэх;
5. 2021 оны 07 дугаар сарын 01 хүртэлх хугацаанд бүх төрлийн хүнсний будаа, ургамлын тос, өвс, мал, амьтны тэжээл, тэжээлийн үр, хүнсний улаанбуудай, улаанбуудайн үр, тослог ургамал, ургамлын түүхий тосыг Гаалийн болон НӨАТ-аас чөлөөлөх, дотооддоо боловсруулан борлуулсан ургамлын тос, өвс, мал амьтны бүх төлрийн тэжээл, хүнсний будааг НӨАТ-аас чөлөөлөх;
6. Хүнсний бараа, бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэл, савлалт, хүргэлт, тараалт, борлуулалтыг хэвийн явуулах;
7. Төрөөс хэрэгжүүлж байгаа орон сууцны ипотекийн зээлийн 2021 оны 07 дугаар сарын 01 хүртэлх хугацааны үндсэн болон хүүгийн төлбөрийг зээлдэгчийн

²⁶⁶ http://parliament.mn/n/8csyn?fbclid=IwAR07E3X7v5Mt7OGkoBn2RUMxi1GHffgk1HqslZkbrPz1z3IU9MjaPgohX_S

²⁶⁷ Коронавируст халдвар (Ковид-19)-ын Монгол Улс дахь нөхцөл байдал, хариу арга хэмжээний явцын 2020 оны тайлан, мэдээ, Онцгой байдлын ерөнхий газар, Улаанбаатар, 2021 он, 37-р хуудас

- хүсэлтээр хойшлуулах, үлдэгдэл төлбөрийг хэмжээг нэмэгдүүлэхгүйгээр гэрээний хугацааг сунгах;
8. Банк, банк бус санхүүгийн байгууллага, Хадгаламж зээлийн хоршооноос олгосон зээлийн үндсэн болон хүүгийн төлбөрийг хойшлуулах хүсэлтийг шийдэхдээ нэмэгдүүлсэн хүү, торгууль, алданги ногдуулан хүүг нэгтгэж тооцох зэргээр нэмэлт дарамт үүсгэхгүйгээр гэрээг өөрчилж хугацааг сунгах;
 9. Ашигт малтмал, газрын тосны бүтээгдэхүүн экспортлодог аж ахуйн нэгжүүдийг халдвар хамгааллын онцгой дэглэмд шилжүүлж, халдвар, хамгааллын аюулгүй нөхцөл бүрдүүлэх;
 10. Хилийн боомтуудыг халдвар, хамгааллын онцгой дэглэм, горимд бүрэн хүчин чадлаар ажиллуулах, Тавантолгойн бүлэг орд, Нарийнсухайтын бүлэг орд, Оюутолгойн ордын хүрээнд байгуулагдсан ариутгал, халдваргүйжүүлэлт, хамгаалалтын аюулгүйн бүсийн үйл ажиллагаа, нөхцөл байдалтай уялдуулан Гашуунсухайт, Шивээхүрэн боомтоор тээвэрлэлт хийж байгаа жолооч нарыг шинжилгээнд бүрэн хамруулж, эдгээр боомтыг “Ногоон бүс” болгон зарлаж, тээвэрлэлтийн дараалал үүсгэхгүй байхаар зохион байгуулах;
 11. 2021 оныг дуусталх хугацаанд импортлох оношлуур, эм, эмнэлгийн хэрэгсэл, тоног төхөөрөмж, ариутгал, халдваргүйжүүлэлтийн бодис, амны хаалтыг импортын гаалийн болон НӨАТ-аас чөлөөлөх;
 12. Бүх төрлийн шуудан илгээмжийг ариутган халдваргүйжүүлэх;
 13. Татвар төлөгчийн 2020 оны жилийн эцсийн татварын тайлангаар гарсан алдагдлыг татварын дараалсан 4 жилийн хугацаанд Аж ахуйн нэгжийн орлогын татварын тухай хуулийн 19 дүгээр зүйлд заасан журмын дагуу хасаж тооцох;
 14. Татвар, гаалийн байгууллагын цахим шинэчлэлийг эрчимжүүлж, гаалийн бүрдүүлэлт хийх, татварын тайлан гаргах, татвар төлөх, иргэдэд үйлчлэх үйл ажиллагааг цахимжуулж, иргэдтэй аль болох зайнаас харьцаж ажиллах;
 15. Татвар төлөгчийн хүсэлтээр тухайн татвар төлөгчийн улсын болон орон нутгийн төсвийн санхүүжилтээр гүйцэтгэсэн бараа, ажил, үйлчилгээний төлбөрийн авлага, бусад илүү төлөлтийг татварын өрөнд тухай бүр суутган тооцох;
 16. Зээлийн батлан даалтын сан бизнесийг сэргээхэд ажлаа чиглүүлэх, идэвхжүүлэх;
 17. Төрийн болон орон нутгийн өмчийн хөрөнгөөр бараа, ажил, үйлчигээ нийцүүлсэн аж ахуйн нэгж, байгууллага, иргэний төлбөрийг түргэн шуурхай барагдуулах;
 18. Дотоодод үйлдвэрлэсэн бараа бүтээгдэхүүнийг худалдан авч байх;
 19. Аж ахуйн нэгжийг тендер шалгаруулалтад оролцох тэгж боломжоор хангах зорилгоор бэлэн байдал зарласан хугацаанд хүлээн авах бүх төрлийн сонгон шалгаруулалтын хугацааг 2020 оны 12 дугаар сарын 04-ний өдөр хүртэл сунгах;
 20. Дэлхийн эрүүл мэндийн байгууллагаас өгч байгаа зөвлөмж, шаардлагыг хэрэгжүүлэх, олон нийтийн сэтгэл зүйг дэмжих, соён гэгээрүүлж, үндэсний өв соёлыг түгээн дэлгэрүүлэх нэвтрүүлэг, контентыг хэвлэл, мэдээллийн хэрэгслээр тогтмол сурталчлах, нэвтрүүлэх, хүн хооронд 2 метрийн зай барих, амны хаалт тогтмол зүүлгэх, үйлчлүүлэгч, ажилчдын биеийн халууныг тогтмол үзэх, ариутгах бодисыг байршуулах, ариутгал халдваргүйжүүлэлтийг өдөр тутам хийх ажлыг зохион байгуулах;
 21. ЕБС-ийн үдийн цай, дотуур байр, цэцэрлэгийн хүүхдийн хоол, хүнсэнд зарцуулахаар нөөцөлж, төлбөрийг нь бүрэн барагдуулсан хүнсний түүхий эд, бүтээгдэхүүнийг боловсролын байгууллагын гаргасан судалгааны дагуу цэцэрлэг, сургуулийн насны хүүхэдтэй, хүнсний дэмжлэг үзүүлэх шаардлагатай зорилтот бүлгийн өрхөд түгээх;

22. Цахилгаан дулааны эрчим хүч, дулааны уур, цэвэр, бохир усны эх үүсвэр болон шугам сүлжээ, түгээлтийн техникийн хүчин чадлын боломжит хэмжээтэй уялдуулан үйлчилгээний төлбөр, хураамжийг төрөөс хариуцан төлөх хэрэглээг өмнөх оны мөн үеийн хэрэглээтэй жишиж, энгийн хог хаягдлын үйлчилгээний хураамжийн хэмжээг одоо мөрдөгдөж байгаа батлагдсан тарифт хэмжээнээс хэтрүүлэхгүй байхаар тооцох;
23. Салбарын хэмжээнд үйлдвэрлэл, үйлчилгээ, үйл ажиллагааг хэвийн явуулах саналыг Улсын онцгой комиссын хуралдаанд танилцуулж шийдвэрлүүлэх;
24. Айл өрхийн болон аж ахуйн нэгж байгууллага (9 чиглэлээс бусад)-ын цахилгаан дулааны эрчим хүч, дулааны уур хэрэглэсний төлбөр (орон сууцны 100 метр квадрат хүртэл), цэвэр, бохир усны үйлчилгээний төлбөр болон энгийн хог хаягдлын үйлчилгээний хураамжийг 2020 оны 12 дугаар сарын 1-ний өдрөөс тооцож 2021 оны 7 дугаар сарын 1-ний өдрийг хүртэл хугацаанд төрөөс хариуцан төлөр арга хэмжэг зохих журмын дагуу авч хэрэгжүүлэх. Хөнгөлөлтөд хамрагдахгүй аж ахуйн нэгж, байгууллагын чиглэл:
1. төсөвт байгууллага
 2. төрийн болон орон нутгийн өмчит, түүний оролцоотой хуулийн этгээд
 3. уул уурхайн олборлох, боловсруулах үйлдвэр
 4. банк, банк бус санхүүгийн байгууллага
 5. криптовалюттай холбогдох үйл ажиллагаа эрхлэх хуулийн этгээд, хувь хүн
 6. газрын тосны бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх, импортлох, бөөний болон жижиглэнгийн худалдаа эрхлэх тусгай зөвшөөрөл эзэмшигч
 7. интернэт, үүрэн холбооны үйл ажиллагаа эрхлэх тусгай зөвшөөрөл эзэмшигч
 8. согтууруулах ундаа, тамхи үйлдвэрлэх тусгай зөвшөөрөл эзэмшигч
 9. өнгөт металл болон хар төмөрлөг, цементийн үйлдвэр
- Төлбөр, хураамжийг төрөөс хариуцахад шаардагдах санхүүжилтийн эх үүсвэрийг нийгмийн хариуцлагын хүрээнд “Эрдэнэт үйлдвэр” ТӨҮГ-ын цэвэр ашгаас тооцож, санхүүжүүлнэ.
25. Төсвийн хэмнэлтийн горимыг үргэлжүүлэн, цалин, тэтгэвэр, нэг удаагийн тэтгэмжээс бусад зарлагыг эрэмблэн санхүүжүүлэх;
26. Цахилгаан, дулааны эрчим хүч, дулааны уур, ус хангамж, ариутгах татуурга, хог хаягдлын үйл ажиллагаа эрхэлж байгаа аж ахуйн нэгж, байгууллагыг хэмнэлтийн горимд ажиллуулж, үр ашгийг дээшлүүлэх, халдвар, хамгааллын онцгой дэглэмийг чанд баримтлах, халдвараас хамгаалах, урьдчилан сэргийлэх, аюулгүй байдлыг хангаж ажиллах нөхцөлийг бүрдүүлэх;
27. Төрийн байгууллагын цахилгаан, дулаан, цэвэр, бохир ус, хог хаягдлын үйлчилгээний төлбөр, хураамжийн зардлыг төлөвлөсөн хэмжээнээс буулгахгүй, өөр зардалд шийлжүүлэхгүйгээр цахилгаан, дулааны эрчим хүч, дулааны уур, ус хангамж, ариутгах татуурга, хог хаягдлын үйл ажиллагаа эрхлэгч аж ахуйн нэгж байгууллагад шууд шилжүүлэх;
28. Нийслэлийн гэр хорооллын иргэдэд дэмжлэг үзүүлэх зорилгоор сайжруулсан шахмал түлшний нэг тонн тутмын үнийг 2020 оны 12 дугаар сарын 3-ны өдрөөс 50, 12 дугаар сарын 14-ний өдрөөс 25, нийт 75 хувиар хөнгөлөх арга хэмжээг зохих журмын дагуу авч 2021 оны 4 дүгээр сарын 1-ний өдөр хүртэлх хугацаанд хэрэгжүүлсэн.

ХОЁР. “КОВИД-19” ЦАР ТАХАЛТАЙ ТЭМЦЭХЭД ЗОРИУЛЖ ХЭРЭГЖҮҮЛСЭН АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ САНХҮҮЖИЛТ, ИЛ ТОД БАЙДАЛ

Арга хэмжээ, санхүүжилт

Дэлхийн улс орнуудын төр, засгийн газар цар тахлын үр нөлөөг саармагжуулах, эдийн засгийн үр дүнгийн үзүүлэлтүүд болон нийгмийн амьдралын чанарыг муутгахгүйн тулд ихээхэн хүчин чармайлт гарган ажиллаж байгаагийн зэрэгцээ халдвар хамгааллын дэглэмийг сахиулах, хөл хорио тогтоох, иргэдийг вакцинжуулах, цар тахлын халдварын хүрээг хумихтай холбоотой үйл ажиллагааг хэрэгжүүлж, ихээхэн хэмжээний зардал санхүүжилтийг гаргаж ажиллаж байна. Монгол Улсын хувьд цар тахлын сөрөг үр дагаврыг саармагжуулах зорилгоор хэрэгжүүлсэн болон хэрэгжүүлэхээр төлөвлөж буй арга хэмжээг санхүүжилтийн хамт дараах зурагт харуулав.

Зураг 40. Засгийн газраас цар тахлын сөрөг үр дагаврыг саармагжуулах зорилгоор хэрэгжүүлсэн арга хэмжээ

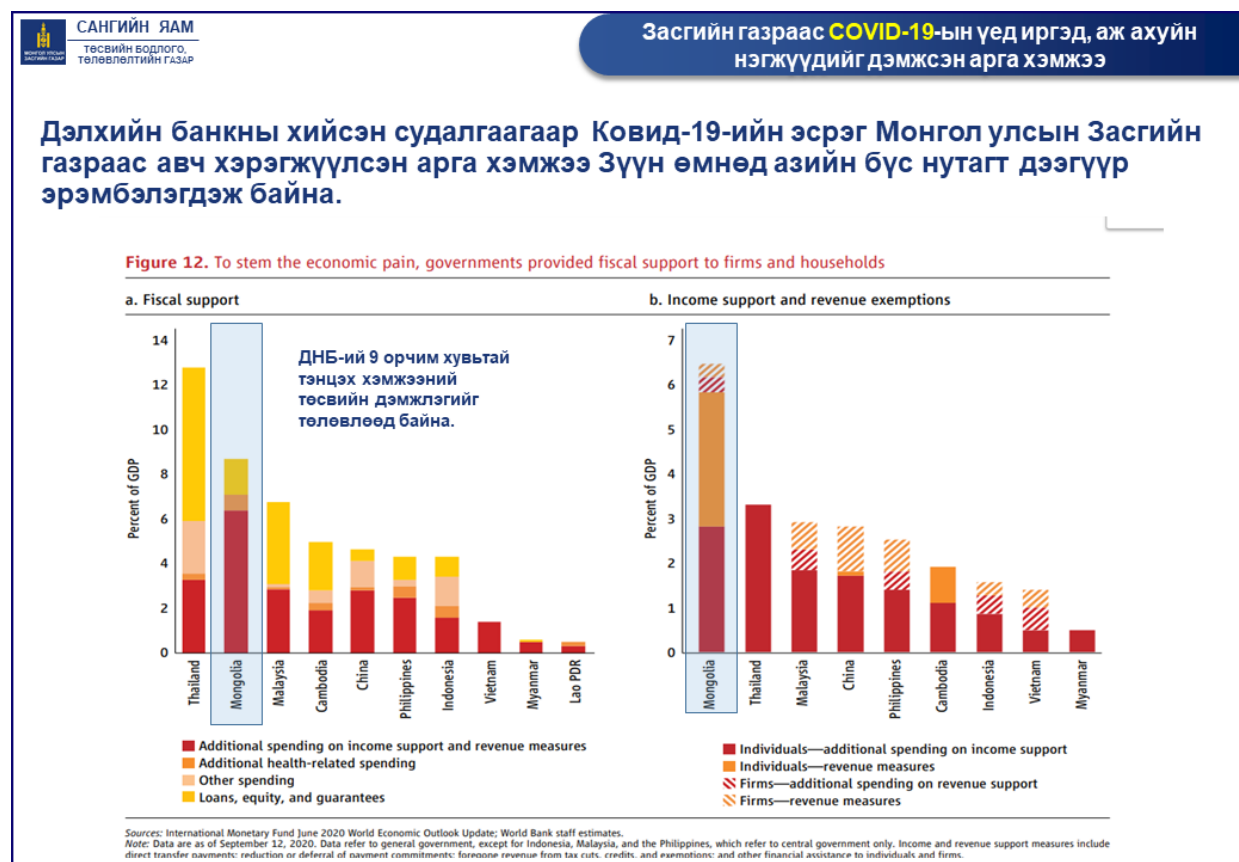

Эх сурвалж: Монгол Улсын Сангийн яам (mof.gov.mn)

2020 оны байдлаар цар тахлын сөрөг үр дагаврыг бууруулах, халдвараас урьдчилан сэргийлэхэд чиглэгдсэн Монгол Улсын засгийн газрын зардлын санхүүжилтийн ДНБ-д эзлэх хувь 7.9²⁶⁸ байгаа бөгөөд энэ үзүүлэлт нь дэлхийн 182 орноос 32-р байранд, хөгжиж буй (emerging markets) 78 орноос 9-р байранд тус тус орж байна.

²⁶⁸ [Fiscal Policies Database \(imf.org\)](http://Fiscal Policies Database (imf.org))

Зураг 41. Засгийн газрын зүгээс өрхүүд, аж ахуйн нэгжүүдэд үзүүлсэн дэмжлэг

Эх сурвалж: Сангийн яам (mof.gov.mn)

Манай улсын засгийн газар цар тахалтай тэмцэх үйл ажиллагааг төсвийн орлогоороо болон гадаадын зээл, тусламжийг ашиглан санхүүжүүлж байна.

Хүснэгт 30. Гадаадын зээл, тусламж, зориулалт

Санхүүжүүлэгч	Зээлийн дүн	Санхүүжилтийн эх үүсвэр	Тусламжийн дүн	Тусламжийн зориулалт	Нийт санхүүжилт (гүйцэтгэлээр)
ADB	157.6 сая ам. доллар	Төсвийн дэмжлэг, эрүүл мэндийн салбарын хөгжил хөтөлбөр, нийгмийн хамгааллын төслийн зээл	2.5 сая ам. доллар	СТ томограф тоног төхөөрөмж, эмнэлгийн ажилтнуудын илүү цагийн цалин, PCR шинжилгээний төхөөрөмж	128.1 сая ам. доллар
БНХАУ-ын ЗГ		Буцалтгүй тусламж	0.7 сая ам. доллар	Оношлуур, амны хаалт	0.7 сая ам. доллар
Европын холбоо		Буцалтгүй тусламж	50.8 сая евро	Хөдөлмөр эрхлэлтийн шинэчлэл	16 сая евро

Дэлхийн банк	69 сая ам. доллар	Цахим эрүүл мэнд төсөл, боловсролын чанар шинэчлэл төсөл, цар тахлаас урьдчилан сэргийлэх, хөдөлмөр эрхлэлтийн төслийн зээл	1 сая ам. доллар	Амны хаалт, бээлий, нүүрний хамгаалалт, нүдний шил	34.6 сая ам. доллар
Япон улсын газар		Буцалтгүй тусламж	9.3 сая ам. доллар	Оношлогооны төхөөрөмж	-
USAID		Буцалтгүй тусламж	2.5 сая ам. доллар	Гар ариутгагч, эрүүл ахуйн хэрэгслээр хангах, орлого багатай айл өрхийг дэмжих	2.5 сая ам. доллар
ХБНГУ-ын ЗГ		Буцалтгүй тусламж	1.5 сая ам. доллар	Цахим сургалт, мэдээллийн платформыг хөгжүүлэх	1.5 сая ам. доллар
НҮБ		Буцалтгүй тусламж	2.6 сая ам. доллар	Эм, багаж, тоног төхөөрөмж, хамгаалах хэрэгсэл	2.6 сая ам. доллар
АХБ, ОУВС, АДБХОБ ²⁶⁹ , Япон улсын ЗГ	532.6 сая ам. доллар	Цар тахалтай холбоотой төсвийн дэмжлэг			532.6 сая ам. доллар

Эх сурвалж: Ковид-19 цар тахалтай холбоотой авч буй гадаадын зээл, тусламжийн дүн, зарцуулалт /2020 оны жилийн эцсийн байдлаар/ - САНГИЙН ЯАМ (mof.gov.mn)

Дээрх хүснэгтэд оруулсан гадаадын зээл, тусламжийг ашигласан зориулалтаар нь ангилж үзвэл:

Зориулалт	Мөнгөн дүн	Санхүүжилтийн эх үүсвэр
СТ томограф тоног төхөөрөмж, эмнэлэгийн ажилтнуудын илүү цагийн цалин, PCR шинжилгээний төхөөрөмж, амны хаалт	167.8 сая ам. доллар	Гадаадын зээл
Хөдөлмөр эрхлэлтийн шинэчлэл, цахим сургалт, мэдээллийн платформыг хөгжүүлэх	16 сая евро, 1.5 сая ам. доллар	Буцалтгүй тусламж
Төсвийн дэмжлэг	532.6 сая ам. доллар	АХБ, ОУВС, АДБХОБ ²⁷⁰ , Япон улсын ЗГ-аас авсан төсвийн дэмжлэг

Зээл: 695.3 сая ам. доллар

Тусламж: 6.6 сая ам. Доллар, 16 сая евро

²⁶⁹ Азийн дэд бүтэц хөрөнгө оруулалтын банк

²⁷⁰ Азийн дэд бүтэц хөрөнгө оруулалтын банк

ГУРАВ. АВИЛГЫН ТӨСӨӨЛЛИЙН ИНДЕКС БА ТӨСВИЙН ЗАРЛАГЫН САНХҮҮЖИЛТИЙН ХАРЬЦУУЛАЛТ

Монгол улсын Засгийн газраас дэлхий даяар Ковид-19 цар тахал дэгдэж эхэлсэн цаг хугацаа буюу 2019 оноос хойш авч хэрэгжүүлсэн арга хэмжээ, түүний санхүүжилтийн үзүүлэлтийг авилгын төсөөллийн индексийн бүрэлдэхүүн, шударга ёсны үзүүлэлтийн зарим индексүүдтэй харьцуулж, ямар нэгэн хамаарал байх боломжтой эсэхийг харахыг зорилоо. Хугацааны интервалыг 2019 (ковидгүй үе) оныг 2020 (ковидын санхүүжилт хийгдсэн үе) онтой харьцуулж авсан.

<p>2020 онд Буурсан үзүүлэлтүүд:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ Авилгын төсөөллийн индекс (Corruption perception Index): 2020 онд 35 оноогоор 111-р байранд жагсаж өмнөх оноос 6 байр ухарсан. ✓ Шударга ёсны индекс (Justice index): Авилгал болон шүүх эрх мэдэл дэх улс төрийн нөлөөг тооцдог үзүүлэлтээр Монгол улс ухарсан үзүүлэлттэй. ✓ Улсын эрсдэлийн үйлчилгээ (Country Risk Service): Засгийн газрын өр төлөх чадвар, валютын ханш, банкны эрсдэл, улс төрийн нөлөөлөл, улс төр, эдийн засаг, өр төлбөрийн ирээдүйн төлөв зэрэг үзүүлэлтүүдийг авч үздэг үзүүлэлтээр ухарсан. ✓ Глобаль эрсдэлийн тайлан (Global Risk report): Хүрээлэн буй орчин, нийгмийн эрүүл мэнд, цар тахалтай тэмцэх чадвар зэрэг үзүүлэлтүүдээр ухарсан. ✓ Засгийн газрын үр дүнтэй байдлын индекс /Government effectiveness index/ 2019 оны байдлаар энэ үзүүлэлтээр Монгол Улс дэлхийн 193 орноос 109-р байранд орж байна. ✓ Засаглалын үр ашигт байдлын индекс /Governance efficiency index/ энэ үзүүлэлтээрээ 2020 оны байдлаар²⁷¹ Монгол улс 180 орноос 97-р байранд орж байна. <p>Өсөлт гарсан үзүүлэлт:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ Ардчилал ба өрсөлдөх чадварын индекс өссөн. 	<p>2020 онд Засгийн газрын төсвийн зардал өмнөх онтой харьцуулахад 2446.2 тэрбум төгрөгөөр нэмэгдсэн.</p> <p>2020 онд Монгол Улсын Засгийн газар цар тахлын сөрөг нөлөөллийг бууруулах зорилгоор нийт 2.4 их наяд төгрөгийг дараах зориулалтаар төсвөөс зарцуулсан:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ Хүүхдийн мөнгө ✓ НДШ ✓ Нийгмийн халамжийн тэтгэвэр ✓ Татварын чөлөөлөлт ✓ Бусад хөнгөлөлт <p>2020 онд ковидтой тэмцэхтэй холбоотойгоор авсан зээл тусламж:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ Тоног төхөөрөмж, эмнэлэгийн ажилтнуудын илүү цагийн цалин, PCR шинжилгээний төхөөрөмж, амны хаалт (167.8 сая ам. доллар) ✓ Хөдөлмөр эрхлэлтийн шинэчлэл, цахим сургалт, мэдээллийн платформыг хөгжүүлэх (16 сая евро, 1.5 сая ам. доллар) ✓ Гаднаас авсан төсвийн дэмжлэг (532.6 сая ам. доллар)
---	---

²⁷¹ [Global Governance Index \(solability.com\)](https://www.solability.com/)

Монгол Улсын нэгдсэн төсөв 2020 онд 2,074.7 тэрбум төгрөгийн алдагдалтай гарч энэ хэмжээгээр Засгийн газрын өрийн хэмжээ нэмэгдсэн байна. Энэ дүнд ковидтой тэмцэхтэй холбоотойгоор авсан 695.3 сая ам.долларын гадаад зээл багтаж байгаа бөгөөд үүнээс 532.6 сая ам. долларын зээл нь төсвийн дэмжлэгийн зориулалтаар авсан зээл байна.

Таамаглал: Дээрх индексүүд болон санхүүжилтийг ерөнхийд нь харьцуулж харвал, ковидын санхүүжилттэй холбоотой дараах зардлуудыг анхаарал татахуйц хэмээн үзэж болох юм. Үүнд:

- эм, эмнэлгийн хэрэгсэл, амны хаалт, оношлогооны төхөөрөмжийн **худалдан авалтын** санхүүжилтэнд зарцуулсан **(167.8+1.5) сая ам. доллар, 16 сая евро,**
- ЗГ-ын зардлын хэтрэлтээс ковидын сөрөг үр нөлөөг саармагжуулах зориулалтаар авч хэрэгжүүлсэн арга хэмжээний санхүүжилтийг хасахад ковидын бус зориулалтаар ашигласан **(2446.2-2400.0)=46.2 тэрбум** төгрөг байна.

ХАВСРАЛТ

ХАВСРАЛТ 1. МОНГОЛ УЛСЫН АВЛИГЫН ҮЗҮҮЛЭЛТ

Авлигын төсөөллийн индекс²⁷²

“Транспаренси Интернэшнл” байгууллагаас жил бүр гаргадаг авлигын төсөөллийн индексээр 2020 онд Монгол Улс 35 оноо авч 111 дүгээр байранд жагссан. Энэ нь 2019 оноос зургаан байраар ухарсан үзүүлэлт бөгөөд тус онд 35 оноо авч 105 байранд жагсаж байв. Сүүлийн 5 жилд:

Д/д	Огноо	Оноо	Байр	Өөрчлөлт
1	2015	39	87	Хэвэндээ
2	2016	38	87	Хэвэндээ
3	2017	36	103	16 байраар ухарсан
4	2018	37	93	10 байраар урагшилсан
5	2019	35	105	12 байраар ухарсан

Эх сурвалж: *Corruption Perceptions Index - Wikipedia*

Авлигын төсөөллийн индекс нь шүүх дэх улс төрийн нөлөө, хүрээлэн буй орчин, нийгэм, эрүүл мэнд, эдийн засгийн эрсдэл, гадаад өрийн эрсдэл, банкны салбарын эрсдэл, эдийн засгийн бүтцийн эрсдэл, улс төрийн эрсдэл гэсэн үзүүлэлтүүдээс бүрддэг.

Засгийн газрын үр дүнтэй байдлын индекс /Government effectiveness index/

Засгийн газрын үр дүнтэй байдлын индекс дэлхийн банкнаас боловсруулж гаргадаг бөгөөд энэ нь төрийн үйлчилгээний чанар, улс төрийн тогтвортой байдал, бодлого, зохицуулалтын чанар, хэрэгжилт, **авлигалын хяналт** гэсэн дэд үзүүлэлтүүдээс бүрддэг байна. 2019 оны байдлаар энэ үзүүлэлтээр Монгол Улс дэлхийн 193 орноос 109-р байранд орж байна.²⁷³

Засаглалын үр ашигт байдлын индекс /Governance efficiency index/

Түүнчлэн улс орнуудын засаглалын үр ашигт байдлын индексийг (Governance efficiency index) Швед, Солонгосын хамтарсан менежментийн зөвлөхийн үйлчилгээ үзүүлдэг Solability Sustainable Intelligence нэртэй судалгааны институт тооцож гаргадаг бөгөөд энэ үзүүлэлтээрээ 2020 оны байдлаар²⁷⁴ Монгол улс 180 орноос 97-р байранд орж байна. Засаглалын энэ индексийг засгийн газрын байгууллагуудын уялдаа холбоо, дэд бүтэц, бизнесийн орчин, **авлигал**, санхүүгийн тогтвортой байдал гэсэн үзүүлэлтүүдээр хэмждэг байна.²⁷⁵

2020 оны “Транспаренси Интернэшнл” байгууллагын “Авлигын төсөөллийн индекс” тайлангийн үр дүн, зөвлөмж

2020 онд Берлинд төвтэй олон улсын “Транспаренси Интернэшнл” байгууллагаас 2020 оны “Авлигын төсөөллийн индекс”-ийг танилцуулсан. 2020 оны Авлигын төсөөллийн индексийн дүнгээс харахад авлига нь КОВИД-19 эсрэг арга хэмжээг үр дүнгүй болгож, дэлхий даяарх цар тахлын эсрэг тэмцэл удааширч байгааг мэдээллийн эхэнд онцолсон.

²⁷² [Mongolia Corruption Index | 1999-2020 Data | 2021-2023 Forecast | Historical | Chart \(tradingeconomics.com\)](#)

²⁷³ [Government effectiveness by country, around the world | TheGlobalEconomy.com](#)

²⁷⁴ [Global Governance Index \(solability.com\)](#)

²⁷⁵ [Global Governance Index \(solability.com\)](#)

Транспэрэнси интернэшнл байгууллагын ТУЗ-ын дарга хатагтай Дэла Фэррэйра Рубио “Ковид-19 цар тахал бол зөвхөн эрүүл мэнд, эдийн засгийн хямрал биш бас авлигын хямрал бөгөөд бид ялагдаж байна. Өнгөрсөн жил улс орнуудад урд өмнө байгаагүй сорилт боллоо. Авлига өндөртэй улс орнууд энэхүү сорилтод бүдэрч байна. Мөн Авлигын төсөөллийн индексийн оноо өндөр авлига улс орнууд авлигатай тэмцэхэд бусдадаа туслах үүргээ гүйцэтгэхийг уриалж байна” гэж мэдэгдсэн.

Авлига өндөр улс орнууд КОВИД-19-ийн үед иргэдээ ялгаварлаж, шударга бус шийдвэрүүд гаргаж байгаа онцгой байдлын үед ил тод байдал, хариуцлага ба авлигын эсрэг механизм чухал болохыг харуулж байна.

Авлига өндөр орнуудын хувьд:

- Авлигын гэмт хэргийн өндөр үзүүлэлттэй улс орнууд КОВИД-19 цар тахлын үед хууль дээдлэх ёс болон ардчилсан институцийг хамгийн их зөрчигч улс байх хандлагатай байна гэж дүгнэв.
- Авлига өндөр орнууд эрүүл мэндийн салбартаа маш бага хэмжээний хөрөнгө оруулалт хийдэг. Үүний зэрэгцээ эрүүл мэндийн салбар дахь авлига, гадаадын тусламжийг завших зэрэг авлигын гэмт хэргүүд КОВИД-19-ийн үед ихээр гарч байна. Авлигын гэмт хэрэг мөн эрүүл мэндийн салбарын худалдан авах ажиллагаанд их байна.
- Авлига индекс оноо бага орнуудад хавдрын нас баралт ба зүрх судасны нас баралт мөн амьсгалын замын шалтгаант нас баралт өндөр байна.
- Авлига индекс оноо бага орнуудад эрүүл мэндийн тусламж үйлчлэгээний бүх нийтийн хамралт сул байна.

Зөвлөмж

Цар тахалтай 2020 он авлигын индексийн хамгийн өндөр оноо авдаг хүчирхэг улс орнуудад хүртэл шударга байдлын том шалгуур боллоо. Транспэрэнси интернэшнл байгууллага дэлхийн улс орнуудад авлигыг бууруулах болон дахин тохиолдож болох хямралын хариу арга хэмжээний хүрээнд дараах саналыг хүргүүлж буй аж. Үүнд:

- Хөрөнгө, санхүүжилт хамгийн шаардлагатай хүмүүст хүрч байгааг бататгахын тулд хяналтын байгууллагуудаа бэхжүүлэх. Авлигатай тэмцэх болон аудит ба бусад хяналтын байгууллагууд өөрийн үүргээ биелүүлэхэд хангалттай санхүүжилт, хүний нөөцтэй байж мөн эрх зүйн хувьд хараат бус байх
- Хууль бус үйлдэлтэй тэмцэх, ашиг сонирхлын зөрчлийг олж тогтоох болон шударга хямд үнэ тогтоох үүднээс худалдан авалтын гэрээ байгуулахад нээлттэй, ил тод байдлыг хангах
- Төр засагт хариуцлага хүлээлгэх бололцоог хангахын тулд ардчилал болон иргэний нийгмийн орон зайг хамгаалах
- Олон нийтэд хүртээмжтэй, цаг тухайд нь мэдээллийг хүргэх үүднээс холбогдолтой мэдээллийг нийтэлж мэдээлэл авах боломжоор хангах

ХАВСРАЛТ 2. ТОГТООЛ ШИЙДВЭРҮҮД

1. Хууль

№	Батлагдсан огноо	Хуулийн нэр
1	2020.04.29 /2020.12.31-ний өдөр нэмэлт, өөрчлөлт оруулсан /	Коронавируст халдвар /КОВИД-19/-ын цар тахлаас урьдчилан сэргийлэх, тэмцэх, нийгэм, эдийн засагт үзүүлэх сөрөг нөлөөллийг бууруулах тухай

2. УИХ-ЫН ТОГТООЛ

№	Огноо /дугаар	Тогтоолын нэр
1	2020.04.09 №20	Монгол Улсын Их Хурлын чуулганы хуралдааны дэгийн тухай хуульд нэмэлт оруулах тухай хуулийг хэрэгжүүлэх зарим арга хэмжээний тухай
2	2020.04.09 №21	Коронавируст халдвар /COVID-19/-ын цар тахлын үед иргэдийн эрүүл мэнд, орлогыг хамгаалах, ажлын байрыг хадгалах, эдийн засгийг идэвхжүүлэх багц арга хэмжээний тухай
3	2020.04.29 №32	Коронавируст халдвар /КОВИД-19/-ын цар тахлын үед санхүү, эдийн засгийн тогтвортой байдлыг хангах, эрсдэлээс урьдчилан сэргийлэх, төрийн үйлчилгээнд цахим шилжилт хийх арга хэмжээний тухай
4	2020.10.29 №31	Түр хороог байгуулж, бүрэлдэхүүнийг шинэчлэн батлах тухай /Коронавируст халдвар /КОВИД-19/-ын цар тахлаас урьдчилан сэргийлэх, тэмцэх, нийгэм, эдийн засагт үзүүлэх сөрөг нөлөөллийг бууруулах тухай хуулийн биелэлтийг сар тутам нээлттэйгээр хэлэлцэж, хяналт тавих, шаардлагатай бол УИХ-ын холбогдох Байнгын хорооны хуралдаанаар хэлэлцүүлэх, санал, дүгнэлт гаргах үүрэг бүхий түр хороог байгуулж, бүрэлдэхүүнийг шинэчлэх/
5	2020.12.03 №36	"Коронавируст халдвар /КОВИД-19/-ын цар тахлаас урьдчилан сэргийлэх, тэмцэх, нийгэм, эдийн засагт үзүүлэх сөрөг нөлөөллийг бууруулах талаар чиглэл өгөх тухай"

UIH.MN
СУДАЛГААНЫ САН

АШИГЛАСАН МАТЕРИАЛ

- Авлигатай тэмцэх үндэсний хөтөлбөр (mlsp.gov.mn)
- Монгол улсын хууль | авлигатай тэмцэх газар. Авлигагүй нийгмийн төлөө хамтдаа. (iaac.mn)
- Коронавируст халдвар /КОВИД-19/-ын цар тахлаас урьдчилан сэргийлэх, тэмцэх, нийгэм, эдийн засагт үзүүлэх сөрөг нөлөөллийг бууруулах тухай хууль
- Коронавируст халдвар (Ковид-19)-ын Монгол Улс дахь нөхцөл байдал, хариу арга хэмжээний явцын 2020 оны тайлан, мэдээ, Онцгой байдлын ерөнхий газар, Улаанбаатар, 2021 он
- Монгол Улсын Сангийн яамны цахим хуудас /ковид-19 цэс/
<https://mof.gov.mn/article/covid19>
- Авлигатай тэмцэх газар. Авлигагүй нийгмийн төлөө хамтдаа. (iaac.mn)
- Anti-corruption reforms in Mongolia welcome,transparency.org
- Www.legalinfo.mn - хуулийн нэгдсэн портал сайт
- Difference between corruption and bribe
- Mongolia - transparency.org
- <Http://documents1.worldbank.org/curated/en/113281515516828746/pdf/wps8299.pdf>
- <Https://www.montsame.mn/en/read/262183>